

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ DEĞERLERE İLİŞKİN ALGILARI VE BUNLARI İFADE ETME BİÇİMLERİNİN İNCELENMESİ

Sümeyya TATLI*

F. Abide GÜNGÖRAYTAR**

ÖZ

Bu çalışma 3-6 yaş çocukların değerlere ilişkin algılarını ve bunları ifade etme biçimlerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen nitel bir araştırmadır. Olgu bilim deseniyle gerçekleştirilen çalışmanın çalışma grubunu Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün değerler eğitimi projesine dâhil olan iki anaokulundaki 196 çocuk oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında; metaforlardan, resim faaliyetlerinden ve bireysel görüşmelerden yararlanılarak çoklu veri kaynağı oluşturulmuştur. Verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz ve doküman incelemesi yöntemlerinden faydalanılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda çocukların değerler eğitimi kapsamında verilen kavramlara yönelik uygun metaforlar geliştirdikleri, resimlerindeki imgelerin ve resimlerini ifade etme biçimlerinin bu metaforlara uygun olduğu sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, değer algısı, değerler eğitimi, okul öncesi dönem

EXAMINATION OF PRE-SCHOOL CHILDREN'S PERCEPTIONS RELATED TO VALUE AND FORM OF EXPRESSION ON THEM

ABSTRACT

This study is a qualitative research to demonstrate of 3-6 years old children's value perceptions and ways of expressing them. The research design was phenomenological and the research group was created by 196 children from two kindergartens. These schools were involved in the training of values education project of Sivas Provincial Directorate of Education. Multiple data sources; the metaphor, the image and individual interviews are used in the collection of data. Descriptive analysis and document analysis methods have been utilized in the analysis of the data. The obtained results of the study revealed that children have developed appropriate metaphor

* Öğr. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, sumeyyatli@kilis.edu.tr

** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Eğitimi, abidegungor@yahoo.com

for the concept within the context of values education. Also, images in children's pictures and forms expressing pictures are suitable for this metaphor.

Keywords: Child, value perception, values education, pre-school

GİRİŞ

Değerler kavramı, son yıllarda oldukça fazla vurgu yapılan kavramlardan biridir. Bunun sebebinin toplumda değerlere duyulan ihtiyacın çoğalmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir (Arslan ve Yaşar, 2007, s. 8). Değerler insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan ayıran, davranışlarına yön veren bir inançlar sistemi bütünüdür (Ulusoy ve Dilmaç, 2014, s.13). Birçoğu günlük yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır ve her an her durumda sosyal yaşantı içerisinde yer almaktadır (Deveci ve Ay, 2009, s. 169).

Değerlerin toplum içinde var olması ve sürdürülebilmesi için özellikle çocuklara kazandırılması temeldir. Bunun için aile içi eğitimin, okulun ve çevrenin yadsınamaz bir etkisi söz konusudur (Bolay, 2007, s. 19). Bireyler değerleri aile içerisinde kazanmaya başlar ve toplumun etkisiyle süreç devam eder. Bulunduğu çevre içerisinde birey gelenek, görenek, örf, adet ve töre ile ilgili değerleri öğrenir (Ulusoy ve Dilmaç, 2014, s. 62). Bu çevre içerisinde okullar, ailede kazanılan değerlerin yerleşmesini sağlayacak ve yeni değerleri kazandıracak en önemli kurumlardan biridir (Hökelekli ve Gündüz, 2007, s. 381). Okul öncesi eğitim ise değerlerin temellerini oluşturma açısından önemli bir yere sahiptir (Aydın ve Akyol-Gürler, 2014, s. 54). Bireylerin ahlaki kurallara uygun davranmayı sağlayıcı becerilere ulaşmalarına yardımcı olmak eğitim programlarının temel hedeflerinden biri olmalıdır (Ekşi, 2003, s. 81). Okullarda çocuğun gelişimini dikkate alan uygun bir yaklaşımla, onların düzeylerine ve ilgilerine göre kişiliklerini ve ahlak anlayışlarını olumlu yönde geliştirecek değerler eğitiminin programlanması ve çocuklara geçirilmesi önemli bir konudur (Çağlayan, 2013, s. 96).

Eğitimin hedeflerinden biri de toplum ve devlet tarafından bireylere kazandırılması istenen değerlerin aktarılmasıdır (Bacanlı, 2006, s. 47). Gerçekleştirilen 19. Milli Eğitim Şûrası'nda okul öncesi dönemden itibaren programlarda değerler eğitimine etkin bir şekilde sarmallık anlayışıyla yer verilmesi kararı (MEB, 2014) doğrultusunda ülkemizde birçok il milli müdürlüğü tarafından değerler eğitimine yönelik projeler başlatılmıştır. Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü de bu kapsamda 2015-2016 eğitim-öğretim sürecinde uygulanmak üzere bir çalışma planı hazırlamış ve projeye okul öncesi eğitim kurumlarını da dahil etmiştir. Bu araştırma, okul öncesi dönem için soyut kalan değerleri gerçekleştirilen proje kapsamında çocukların ne düzeyde algıladıklarını ortaya koyma açısından önem taşımaktadır.

Brownlee vd. (2016), gerçekleştirdikleri çalışmada öğretmenlerin değerlere ilişkin kişisel bilgilerini ve çocuklara dönük uygulamalarını ortaya koymuşlardır. Kurtdede-Fidan (2009) değerlerin öğretimine ilişkin öğretmen adayla-

rının görüşlerini incelemiştir. Aşıkuzun ve Kıldan (2014)'ın çalışması ailelerin çocuklarına okul öncesi dönemde hangi değerlerin öncelikli kazandırılmasını istediklerini belirlemeye yönelik bir çalışmadır. Kulikovskaya ve Andrienko (2016), okul öncesi dönemdeki üstün yetenekli çocuklara değerleri kazandırmada masalların kullanımına yönelik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çetinkaya (2016), ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin sosyal kulüplerin toplum hizmeti çalışmalarında değerler eğitiminin etkisini belirlemek amacı ile çalışmasını yürütmüştür. Kulaksızoğlu (2007), fen lisesi öğrencilerine uygulanan insani değerler eğitimi programının öğrencilerin değerlere sahip olma düzeyinde bir değişiklik meydana getirip getirmediğini araştırmıştır. Taşdemir vd. (2012), üniversite öğrencileriyle yürüttükleri çalışmada bilim merkezleri ve müzeler gibi okuldaki öğrenme ortamlarının öğrencilere değerler eğitimi kazandırma da önemini incelemiştir. Gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde; okul öncesi dönemde çalışmaların özellikle öğretmen ve aile görüşlerine odaklandığı, daha ileriki dönemler de ise çocuklara uygulanan değerler eğitimi programları ve sonuçlarının incelendiği görülmektedir. Alan yazında okul öncesi dönemdeki çocukların değerlere ilişkin algılarını belirlemeye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Değerlerin kazandırılmasında izlenmesi gereken yolu belirlemeyi kolaylaştırması açısından, çocukların soyut kavramlar olan değerleri zihinlerinde nasıl somutlaştırdıklarını anlamaya gereksinim duyulmuştur.

Çalışmanın amacı; okul öncesi 3-6 yaş grubundaki çocukların değerlere ilişkin oluşturdukları metaforları ve bunları ifade etme biçimlerini ortaya koymaktır. Bu amaçla şu sorulara yanıt aranmıştır;

1. Okul öncesi dönemdeki çocukların değerler eğitimi kapsamında verilen kavramlara yönelik metaforları nelerdir?
2. Okul öncesi dönemdeki çocuklar, belirlenen değerleri resimlerine nasıl yansıtmaktadırlar?
3. Okul öncesi dönem çocukların oluşturdukları metafor ile resimleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

YÖNTEM

Çalışma nitel yöntemlerden olgu bilim deseninde gerçekleştirilmiştir. Olgu bilim, bir fenomenin katılımcılar tarafından tanımlanmasıyla ve bununla ilgili olarak bireylerin deneyimlerini betimledikleri araştırma desendir (Creswell, 2014, s. 14).

Çalışma grubu

Çalışma Sivas il merkezinde bulunan ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün değerler eğitimi projesine dahil olan iki anaokulundaki 196 çocukla yürütülmüştür. Katılımcıların belirlenmesinde çalışma sorularıyla doğrudan bağlantı kurabilmeyi kolaylaştıran amaçlı örnekleme yönteminden (Miles ve

Huberman, 2015, s. 27) ve zaman tasarrufu ve esneklik sağlayan kolay ulaşılabirlik (Patton, 2014) durumlarından faydalanılmıştır. Çalışma gurubunda 112 erkek, 84 kız çocuk yer almıştır. Bunlardan 38'i 3 yaşında, 55'i 4 yaşında, 57'si 5 yaşında ve 46'sı da 6 yaşındadır.

Veri Toplama Yöntemi ve Süreci

Verilerin toplanmasında; kavramların nasıl algılandığını ortaya çıkarmak ve konu hakkında zengin veriye ulaşmak amacıyla kullanılan metaforlardan (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 211), çocuğun kendisini rahatça ifade etmesine olanak tanıyan resim çizme (Malchiodi, 2013, s. 45) ve bireysel görüşmeler aracılığıyla resmini sözel olarak anlatma durumlarından yararlanılmıştır. Böylece verilerin toplanmasında tek bir kaynağa bağlı kalmak yerine çoklu veri kaynağı sağlanmıştır (Creswell, 2014, s. 189).

Çalışma verilerinin toplanmasında ilgili okullarda görev yapan öğretmenlerden yardım alınmıştır. Gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen 13 öğretmene veri toplamanın nasıl gerçekleştirileceği konusunda bilgi verilmiştir. Verilerin toplanmasında öncelikle Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yürütmüş olduğu proje kapsamında verilen değerlere yönelik çocukların oluşturdukları metaforlar kullanılmıştır. Çocuklara “yardımseverlik, merhamet, sevgi, hoşgörü, vatanseverlik, paylaşmak, çalışkanlık, iyilik, tutumluluk ve dürüstlük” olmak üzere bu değerlere yönelik “Sence nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar kaydedilmiş, ardından çocuklardan tanımladıkları değere yönelik resim yapmaları istenmiştir. Her çocuğa beyaz kağıt ve boya kalemleri verilerek yeterli zaman tanınmıştır. Resimlerini tamamladıktan sonra görüşmeler aracılığıyla resimlerinde çizdikleri imgeleri genel olarak anlatmaları istenmiş ve görüşmeler yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Çalışmada çocukların gönüllü katılım göstermesi ve ailelerinden gerekli izinlerin alınması durumu göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca çocukların kimliklerinin ortaya çıkmasını engellemek üzere kız çocuklar için “K” erkek çocuklar için “E” harfleri ve yaşlarını belirten kodlamalar (Örneğin; 6 yaşındaki bir kız çocuğu için kullanılan kodlama “K6”dır) yapılmıştır.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz ve doküman incelemesi yöntemlerinden faydalanılmıştır. Betimsel analiz tekniğinde, elde edilen veriler mantıklı ve düzenli bir biçimde ayrıştırılır, yorumlanır, neden-sonuç ilişkisi kurularak sonuçlara varılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 246). Doküman incelemesi ise araştırmacının ilk elden bilgi toplamasını ve derinlemesine analizi kolaylaştırıcı bir özelliğe sahiptir (Creswell, 2014, s. 191).

Analiz aşamasında ilk olarak çocukların geliştirdikleri metaforlar açısından araştırmanın kapsamında yer alan on değerden her biri bir tema olarak kullanılmıştır. Bu temalar altında yer alan metaforlar iki araştırmacı tarafından incelenmiş ve bir araya getirilmiştir. Güvenirliğin sağlanması açısından Mi-

les ve Huberman'ın (2015) güvenilirlik formülü kullanılmış ve güvenilirlik %85 olarak bulunmuştur [Güvenirlik=Görüş Birliği/(Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)]: $[46/(46+8) = 46/54 = 0,85 = \%85]$. Görüş ayrılıkları belirlenerek uzlaşma sağlanmış ve benzer ifadelerle sahip metaforlar aynı temalar altında verilmiştir.

Resimlerin ve resimlere ilişkin görüşmelerin analizinde çocukların kullandıkları metafor ve resmini ifade etme biçimlerinin birbirine uyumlu olup olmama durumu dikkate alınmıştır. Değerler için yaşına göre üst düzeyde algıya sahip çocukların ifadelerinin kaynağı konusunda öğretmenlerin bilgilerine başvurulmuştur. Metafora ait hangi resimlerin ve ifadelerin kullanılacağına resmin ve ifadelerin metaforu yansıtma durumuna göre iki araştırmacı ortak karar vermiştir.

BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında yardımseverlik, merhamet, sevgi, hoşgörü, vatanseverlik, paylaşmak, çalışkanlık, iyilik, tutumluluk ve dürüstlük değerlerine ilişkin çocukların kullandıkları metaforlar ve bunları resimlerinde ifade etme biçimlerine ilişkin veriler tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1: Çocukların yardımseverlik değerine ilişkin metaforları ve bunları resimlerle ifade etme biçimlerine ilişkin bulgular

Metaforlar	Metaforu Kullanan Çocuk Sayısı	Farklı Biçimlerde İfade Edilen Metafor Sayısı	Toplam İfade Edilen Metafor Sayısı
İyilik yapmak-Kötülükten kurtarmak	5		
Eşya taşımak	4		
Birlikte bir şey yapmak	3	7	22
Bitkileri-Hayvanları Korumak	3		
Engellilere yardım etmek	2		
Eşyalarımızı paylaşmak	1		
Birinin elinden tutmak			

Tablo.1'e bakıldığında çocukların yardımseverlik değerine yönelik en çok kullandıkları metaforun "iyilik yapmak- kötülükten kurtarmak" şeklinde olduğu görülmektedir.

(Resim -1)

(Resim-2)

K5 resminde (Resim-1) bunu “İki tane kötü çocuk var, onlar kızla dalga geçiyorlarmış. İyi olan kız, onların kötülüklerinden arkadaşını kurtarmış ve ona yardım etmiş” olarak ifade etmiştir. “Eşya taşımak” metaforunu geliştiren çocuklar genel olarak bu durumu yaşlıların, hastaların eşyalarının taşınması şeklinde resimlerine yansıtmışlardır. K6 yaptığı resmi (Resim-2) “Yaşlı bir teyze var. O eşyaları taşımakta çok zorlanıyor. Çocuk yaşlı teyzenin yanına gitmiş. Onun eşyalarını almış, taşıyor. Yaşlı teyzeyle yardım ediyor” şeklinde anlatmıştır.

Yardımsızlığı “birlikte bir şey yapmak” olarak tanımlayan K3 resmi için “Bir sürü renkli boyalar var. Bunlar bir araya gelmişler. Birbirlerine yardım ederek resim yapmışlar. Böyle renkli renkli olmuş kağıt.” İfadesini kullanmıştır. K4 ise karıncalar çizdiği resmini “Burada karıncalar var. Birlikte yardımlaşarak yaprak taşıyorlar. Yaprakları toplayacaklar. Sonra bir sürü yaprakları olacak. Onları birlikte kullanacaklar.” şeklinde anlatmıştır.

“Bitkileri-Hayvanları Korumak” metaforunu geliştiren çocuklardan E6 resminde yardımsızlığı “Yangın çıkmış, ağaç yanıyor. Bir tane itfaiyeci gelmiş yanan ağaca yardım etmek için onu söndürmüş. Ağaç da meyve çıkarmış itfaiyeciye vermiş, ona böyle teşekkür etmiş.” olarak anlatmıştır. Bu metaforu kullanan E5 “Kuşun kanadı kırılmış, çocuk gelmiş ona yardım etmiş. Evine götürüp iyileştirmiş. Sonra çiçekli bahçeye getirmiş ve kuşu oraya bırakmış.” ifadesini kullanmıştır.

Yardımlaşma değerine yönelik olarak kullanılan diğer metaforlar “engellilere yardım etmek” ve “eşyalarımızı paylaşmak” olmuştur. Bu metaforlara yönelik olarak çocuklar yaptıkları resimlerde engellilere yardım edilmesi gerektiği ve eşyalarını başkalarıyla paylaşarak onların ihtiyaçlarının karşılanması gibi durumları çizmiş ve çizimlerini bu yönde ifade etmişlerdir.

Yalnızca bir çocuk tarafından kullanılan “Birinin elinden tutmak” metaforuna yönelik olarak K5 resmini “Bir çocuk yere düşmüş, diğer çocuk da onun elinden tutup kaldırmış ve ona yardım etmiş. Bu yüzden o yardımsız bir çocuk.” olarak anlatmıştır.

Tablo 2. Çocukların merhamet değerine ilişkin metaforları ve bunları resimlerle ifade etme biçimlerine ilişkin bulgular

Metaforlar	Metaforu Kullanan Çocuk Sayısı	Farklı Biçimlerde İfade Edilen Metafor Sayısı	Toplam İfade Edilen Metafor Sayısı
Anne-babanın çocuğunu sevmesi	5		
İnsanlara iyi davranmak	4	5	19
Yaşlılara-engellilere yardım etmek	3		
Hayvanları korumak	2		
Ağaçlara zarar vermemek			

Merhamet değeriyle ilgili metaforlarını “Anne babanın çocuğunu sevmesi” olarak geliştiren çocuklar resimlerinde anne veya babaları ile olan ve onlara sarılan çocuklar çizmişlerdir. Bu metaforu dile getiren çocuklardan biri olan K5 çizdiği resmi “Annesi kızından ayrılınca üzülmüş. Çünkü annesi işe gitmiş. İşten gelirken kızına kocaman sarılma getirmiş. Ona merhametli davranmış.” şeklinde anlatmıştır. Bir diğer metafor olan “İnsanlara iyi davranmak” la ilgili olarak E7’den resmini anlatması istendiğinde “Savaş olmuş, düşman olan biri yaralanmış yere düşmüş, asker onu yerden kaldırmış. Çünkü merhametliymiş, hastaneye götürmüş iyileşmesi için.” ifadelerini kullanmıştır.

(Resim-3)

(Resim-4)

“Yaşlılara-engellilere yardım etmek” metaforunu oluşturan çocuklardan E5 yaptığı Resim-3’ü “Çocuk yaşlı dede yürürken düşmesin diye onun elinden tutuyor. Onu çok seviyor ve ona çiçek hediye ediyor.” şeklinde, E5 ise çizdiği resmi “Tekerlekli sandalyede olan bir insan bir eşya almak istiyor. Ama o çok yukarda. Markette çalışan insan o yukarda olan eşyayı ona veriyor” olarak ifade etmiştir.

Merhametin “hayvanları korumak” olduğuyla ilgili metafor oluşturan çocuklar genel olarak hayvanlara zarar vermeme, yağmurdan ıslanan hayvanları kurtarma ve sokakta yaşayan kedilere su-yem verme (Resim-4) şeklinde resimlerini anlatmışlardır.

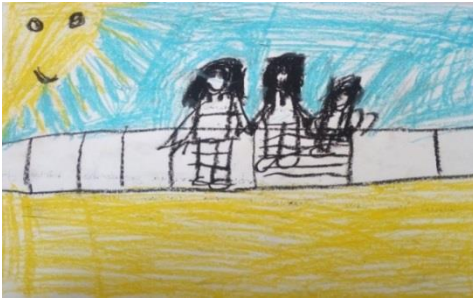
“Ağaçlara zarar vermemek” metaforuna yönelik olarak E6’nın çizmiş olduğu resim çocuk tarafından “Buradaki iki çocuk ağaçları çok seviyor. Onlara zarar vermiyor. Çünkü ağaçlar bizim için faydalıdır. Eğer onlara merhamet verirsek onlarda bize güzel şeyler verir” olarak dile getirmiştir.

Tablo 3. Çocukların sevgi değerine ilişkin metaforları ve bunları resimlerle ifade etme biçimlerine ilişkin bulgular

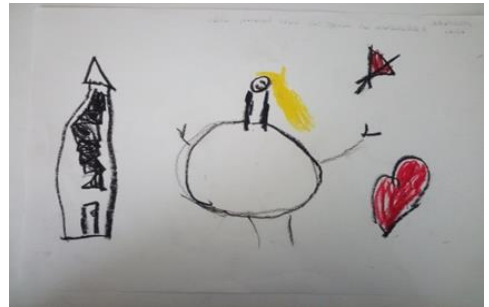
Metaforlar	Metaforu	Farklı Biçimlerde İfade Edilen	Toplam İfade Edilen
	Kullanan Çocuk Sayısı	Metafor Sayısı	Metafor Sayısı
Hediye-çiçek vermek	6		
Sarılmak-Öpmek	5		
Arkadaş olmak	4		
İnsanlara güzel davranmak	3	7	24
Ağaçları-Çiçekleri korumak	3		
Ailede mutlu olmak	2		
Kalbin içine sokmak	1		

Sevgi değerine yönelik çocuklar tarafından en çok kullanılan metafor “Hediye-çiçek vermek” olmuştur. Bu metaforu resimlerinden çocuklardan K5 resmini “Kız babaannesini çok seviyor. Onu mutlu etmek istiyor. Bu yüzden ona hediye almış. Bu hediyeyi ona veriyor.” Yine bu metaforu kullanan K4 resmini “Kocasını karısına çiçek olarak sevgi vermiş. Karısının da sevinçten kalbi ‘tık tık’ diye atmış. Kalpler havaya uçmuş” şeklinde ifade etmiştir.

Sevgi değeri için fazla sayıda kullanılan diğer metaforlar “Sarılmak-Öpmek” ve “Arkadaş olmak” olmuştur. Bu metaforları kullanan çocuklar resimlerinde genel olarak birbirine sarılan veya el ele tutuşan arkadaşlar, anne-çocuklar çizmişler ve resimlerini de bu yönde ifade etmişlerdir.

(Resim-5)

(Resim-6)

Üç çocuk tarafından sevgi “İnsanlara güzel davranmak” olarak ifade edilirken diğer bir üç çocuk ise “Ağaçları-Çiçekleri korumak” metaforunu kullanmıştır. K6 yaptığı Resim-5’i “Engelli bir insan karşıdan karşıya geçerken birisi yol vermemiş, diğeri ise onu sevmiş ve geçmesine yardım etmiş. Sevmek güzel davranmak içindir” olarak ifade etmiştir. K5 “Ağaçları-Çiçekleri korumak” metaforuna yönelik olarak resmini çizmiş ve “Bunlar benim ailem. Bizim çiçeğimiz var. Hepimiz ona iyi bakıyoruz. Ona su veriyoruz. Çünkü biz çiçeği seviyoruz” ifadelerini kullanmıştır.

Sevgi değerini tanımlamada tercih edilen bir diğer metafor “Ailede mutlu olmak” ve bir çocuk tarafından da “Kalbin içine sokmak” olmuştur. “Ailede mutlu olmak” metaforunu çocukların genel anlamda anne, baba, çocuk ve kardeşlerin birlikte mutlu olması ve sevginin böyle olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. “Kalbin içine sokmak” metaforunu kullanan K4 resmini (Resim-6) “Bu çocuk arkadaşlarını çok sevmiş. Onların hepsini kalbinin içine koymuş. Kalbi büyümüş büyümüş kocaman olmuş” biçiminde anlatmıştır.

Tablo 4. Çocukların hoşgörü değerine ilişkin metaforları ve bunları resimlerle ifade etme biçimlerine ilişkin bulgular

Metaforlar	Metaforu Kullanılan Çocuk Sayısı	Farklı Biçimlerde İfade Edilen Metafor Sayısı	Toplam İfade Edilen Metafor Sayısı
Anlayışlı olmak	6		
Sabırsız olmamak	3		
Beğenmek	3	6	20
İyi davranmak	3		
İnsanları dinlemek	3		
Gülmek	2		

“Anlayışlı olmak” metaforu hoşgörü değerine ilişkin en fazla kullanılan metafor olmuştur. Çocuklar resimlerinde bu durumu ifade ederken genel olarak başkalarının isteklerini anlamak, her zaman kendi isteklerinin olmayacağı, anne babalarının ve öğretmenlerinin kurallarına uymaları gerektiği ile ilgili açıklamalar yapmışlardır. Bu metafora yönelik K5 yaptığı resmi “Yalnız olan çocuk iki çocuğun yanına gitti. Onlarla oynamak istediğini söyledi. Ama onlar onunla oynamak istemedi. Onlara hediye verdi ama yine oynamadılar. Çocuk yalnız kaldı. Ama yine de anlayışlı oldu. Ağlamadı. Onları öğretmene şikayet etmedi” olarak ifade etmiştir. “Sabırsız olmamak” metaforunu kullanan çocuklardan K4 “Bu çocuklara anneleri kurabiye pişiriyor. Çocuklar pişmesi için çok sabırsızlanmışlar ama yine de kurabiyelere hoşgörülü olmuşlar. Pişince koşa koşa gitmişler hemen onları yemişler” şeklinde ifadeler kullanmıştır.

(Resim-7)

(Resim-8)

(Resim-9)

“Beğenmek” metaforunu kullanan çocuklardan E5 yaptığı Resim-7’yi anlatırken “Kızın saçı çok kötü olmuş. Öbür çocuğa sormuş ‘Saçım kötü mü?’ diye. Çocukta ona hoşgörülü davranmış, hayır demiş, saçını beğenmiş” açıklamalarını kullanmıştır. “İyi davranmak” metaforuna yönelik resimlerinin açıklamalarında E4 “Onunla top oynamak isteyen arkadaşının isteğini yerine getirmek” (Resim-8) ve E5 “Çocuk bayrağı dikmek istiyor ama onu arkadaşı tutuyor. Çocuk arkadaşına saygı duyuyor, üzülüyor ama yine de ona iyi davranıyor” (Resim-9) ifadelerini kullanmışlardır.

Hoşgörü değerine yönelik “insanları dinlemek” metaforunu geliştiren üç çocuk bu durumu resimlerinin anlatımında “Beğenmediği bir şarkı bile olsa arkadaşının söylediği şarkıyı dinlemek ya da konuştuğu zaman onu dinlemek” biçiminde ifade etmişlerdir. Hoşgörü “gülmek” demektir diyen çocuklardan E3 resmini “Hoşgörülü insanlar hep gülen insanlardır. Onlar hiçbir şeye kızmazlar herkese gülümserler” şeklinde açıklamıştır.

Tablo 5. Çocukların vatanseverlik değerine ilişkin metaforları ve bunları resimlerle ifade etme biçimlerine ilişkin bulgular

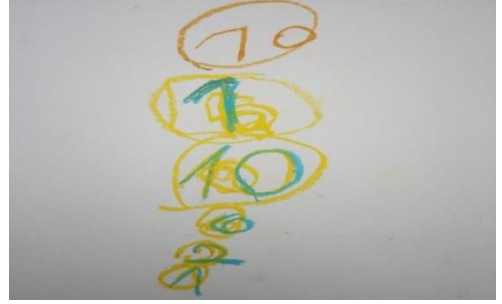
Metaforlar	Metaforu Kullanan Çocuk Sayısı	Farklı Biçimlerde İfade Edilen Metafor Sayısı	Toplam İfade Edilen Metafor Sayısı
Dünyayı-Türkiye’yi korumak	7		
Vatan için ölmek	6		
Askerleri sevmek	4		
Çanakkale deki askerler	3	6	23
Bayrağımızın hep dalgalanması	2		
Paraları boşa harcamamak	1		

Çocukların vatanseverlik metaforu daha çok “Dünyayı-Türkiye’yi korumak” şeklinde olmuştur. Bu metafora yönelik yapılan resimlerde çocukların yaşadıkları çevre için Türkiye veya dünya terimlerinin her ikisini de kullandıkları görülmüştür. Yaşadıkları çevreyi korumanın, güzelleştirmenin vatanseverlik olduğunu ifade etmişlerdir.

“Vatan için ölmek” “Askerleri sevmek” ve “Çanakkale deki askerler” metaforlarını kullanan çocukların resimlerinde savaşan askerlere yoğun olarak rastlanmıştır ve resimlerini ifade ederken vatani korumak, askerlere yardım etmek gibi ifadeler kullandıkları görülmüştür.

(Resim-10)

(Resim-11)

Çocuklardan ikisi “bayrağımızın hep dalgalanması” metaforunu kullanırken, biri de “paraları boşa harcamamak” metaforunu kullanmıştır. K4 “bayrağımızın hep dalgalanması” metaforuna ilişkin çizdiği resmini (Resim-10) “Bayrağımız kırmızıdır. İçinde de ay yıldız vardır. Onu asarız o da dalgalanır. Asker ona bakar. Eğer düşerse vatansever olmaz.” şeklinde ifade etmiştir. Vatanseverlik için “paraları boşa harcamamak” metaforunu kullanan E5 bozuk para resmi çizmiş ve paranın önemli olduğu, boşa harcanmaması gerektiğine yönelik ifadeler kullanmıştır (Resim-11).

Tablo 6. Çocukların paylaşmak değerine ilişkin metaforları ve bunları resimlerle ifade etme biçimlerine ilişkin bulgular

Metaforlar	Metaforu Kullanan Çocuk Sayısı	Farklı Biçimlerde İfade Edilen Metafor Sayısı	Toplam İfade Edilen Metafor Sayısı
Eşyalarımızı birilerine vermek	7		
Yiyeceklerimizden başkalarına da vermek	6		
İyilik yapmak	4	4	20
Sevmek	3		

“Eşyalarımızı birilerine vermek” metaforunu kullanan çocukların resimlerinde oyuncakları, boyaları gibi kişisel eşyalarını arkadaşlarına verdikleri resimler çizdikleri görülmüştür. İfadelerinde genel olarak eşyalarını başkalarına verme durumunu bir süreliğine yaptıklarını belirttiklerine de rastlanmıştır.

tır. Ayrıca mutlu etmek, yardım etmek ifadelerine paylaşma konusunda sıkça yer vermişlerdir.

(Resim-12)

(Resim-13)

Paylaşma değerine yönelik olarak çocuklardan sekizi “Yiyeceklerimizden başkalarına da vermek” metaforunu kullanmışlardır. K4 resmi için (Resim-12) “Çocuğun karnı acıkmış. Bir çocuğun elinde ekmek varmış. O ekmekten karnı acıkan çocuğa vermiş. Ekmeğini onunla paylaşmış.” İfadelerini dile getirmiştir. “İyilik yapmak” metaforunu kullanan çocuklarda benzer olarak eşyalarını, yiyeceklerini paylaştıkları ve zor durumda olan insanlara yardım ettikleri çizimler yapmışlardır. Paylaşmak için “sevmek” metaforunu geliştirenlerden K5 “Burdaki kız kalbini arkadaşıyla paylaşmış yani onu sevmiş. Arkadaşı da çok mutlu olmuş oda kalbini onla paylaşmış” ifadesini kullanmıştır (Resim-13).

Tablo 7. Çocukların çalışkanlık değerine ilişkin metaforları ve bunları resimlerle ifade etme biçimlerine ilişkin bulgular

Metaforlar	Metaforu Kullanan Çocuk Sayısı	Farklı Biçimlerde İfade Edilen Metafor Sayısı	Toplam İfade Edilen Metafor Sayısı
Derslerimize çok çalışmak	6		
Bir işi çok yapmak	5		
Kitapları korumak	3	4	16
Okulu çok sevmek	2		

Çalışkanlık değerine yönelik çocukların metaforlarının genel olarak derslere çalışma, okul, kitap gibi kavramlar etrafında şekillendiği görülmüştür. “Derslerimize çok çalışmak” metaforunu geliştiren K3 “Bir merdiven çizdim. Çalışkan insanlar bu merdivenden yüksekere çıkarlar. Bir adam var o çok çalışmış. Merdivenin en yükseğine çıkmış orda ateş yakmış odunla” şeklinde resmini ifade etmiştir. “Bir işi çok yapmak” metaforu etrafında resmini şekillendiren E5 “İnşaat işçileri çok çalışmış, sürekli iş yapmış, sonunda bu büyük binayı bitirmeyi başarmışlar” ifadelerini kullanmıştır.

(Resim-14)

(Resim-15)

“Kitapları korumak” metaforunu kullanan çocuklar kitaplara zarar verilmesi, güzel kullanılması ve yağmurdan korunmaları gerektiği ile ilgili resimler (Resim-14) yapmışlardır. “Okulu çok sevmek” metaforunu geliştiren çocuklar ise çalışkan olabilmeleri için okulu sevmeleri ve okula gitmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir (Resim-15).

Tablo 8. Çocukların iyilik değerine ilişkin metaforları ve bunları resimlerle ifade etme biçimlerine ilişkin bulgular

Metaforlar	Metaforu Kullanan Çocuk Sayısı	Farklı Biçimlerde İfade Edilen Metafor sayısı	Toplam İfade Edilen Metafor Sayısı
İnsanlara güzel davranmak-kötü davranmamak	7		
Yardım etmek	5		
Bir insanın ağlamaması	3	4	17
Bitkileri korumak	2		

(Resim-16)

(Resim-17)

Çocukların iyilik değerine ilişkin metaforları genel olarak insanlara güzel davranılması, onları üzecek şeylerin yapılmaması ve yardım edilmesi etrafında yoğunlaşmıştır. E5 yaptığı Resim-16'ya yönelik “Dünyada olan herkes

birbirine iyi davranıyor. Dünya güzelleşiyor, kalpler çıkıyor, iyi bir dünya oluyor” açıklamalarını kullanmıştır. K6 ise “Bu kız uçmayı çok istiyor. Uğur böceği uçabildiği için ona yardım ediyor. Kızı uçurmaya çalışıyor” şeklinde resmini (Resim-17) anlatmıştır.

Çocuklardan üçü iyilik değerine ilişkin “bir insanın ağlamaması” metaforunu geliştirirken, ikisi de “bitkileri korumak” metaforunu geliştirmiştir. E5 yaptığı resmini anlatırken “Çocuk dışarda oynarken ona top çarpmış, ağlıyor. Diğer çocukta ona sarılarak ağlamamasını söylüyor. İnsanlar ağlamazsa iyilik olmuş olur” cümlelerini kullanmıştır. “Bitkileri korumak” metaforunu kullanan çocuklardan biri ağaçların korunmasını diğeri de çiçeklerin korunmasını iyilik olarak ifade etmişlerdir.

Tablo 9. Çocukların tutumluluk değerine ilişkin metaforları ve bunları resimlerle ifade etme biçimlerine ilişkin bulgular

Metaforlar	Metaforu Kullanan Çocuk Sayısı	Farklı Biçimlerde İfade Edilen Metafor Sayısı	Toplam İfade Edilen Metafor Sayısı
Para biriktirmek	7		
Paraları kumbaraya atmak	6		
Işıkları kapatmak	4	4	20
Eşyalarımızı dikkatli kullanmak	3		

(Resim-18)

(Resim-19)

Tutumluluk ile ilgili çocukların geliştirdikleri metaforların çoğunluğunu “Para biriktirmek” ve “Paraları kumbaraya atmak” oluşturmuştur. E6 resmini (Resim-18) “Adam çocukları için paralarını hiç harcamamış. Çok para biriktirmiş. Sonra paraları çoğalınca çocukları için değirmen açmış. Çocuklarıyla birlikte daha çok para kazanmış” olarak anlatmıştır. K4 ifade ettiği metafora yönelik olarak “Bu kız dondurma yemeyi çok seviyor. Onun kumbarası var. Oraya paralarını atıyor yani tutumlu oluyor. Dondurma yemesi için paralarını kumbaraya atması gerek” şeklinde ifade ettiği Resim-19’u yapmıştır.

Çocuklardan dördü “Işıkları kapatmak” metaforunu kullanırken; üçü de “Eşyalarımızı dikkatli kullanmak” metaforunu kullanmıştır. Resimlerine yönelik

olarak E5 tarafından “Çocuklar okulda etkinlik yapıyor. Eve gidecekleri zaman okulun ışıklarını kapatıyorlar. Öğretmen onlara aferin diyor.Eğer kapatmazlarsa tutumluluk olmaz”, K4 tarafından ise “Bu kız oynadıktan sonra eşyalarını hep kutularına koyuyor. Onlara güzel davranıyor, tutumluluk yapıyor. Hep oyuncaklarını kırsaydı annesi ona oyuncak almazdı. Çünkü paraları bitiyor” ifadeleri kullanılmıştır.

Tablo 10. Çocukların dürüstlük değerine ilişkin metaforları ve bunları resimlerle ifade etme biçimlerine ilişkin bulgular

Metaforlar	Metaforu Kullanan Çocuk Sayısı	Farklı Biçimlerde İfade Edilen Metafor Sayısı	Toplam İfade Edilen Metafor Sayısı
Doğruları söylemek-yalan söylememek	9		
Kurallara uymak	4	3	15
Anlaşmak	2		

Çocukların dürüstlük değerine ilişkin söylemleri daha çok doğruları söyleme ve yalan söylememe etrafında şekillenmiştir. E3 resminde yer alan turuncu çocuğun hep doğruları söylediğini bu yüzden renkli olduğunu, siyah çocuğun ise sürekli yalan söylediği ve bu yüzden siyah olduğunu belirtmiştir. K6 “Üzgün olan çocuk ablasının defterini yırtmış. Ama ben yırtmadım demiş yalan söylemiş. Annesi babası ona kızmış. Ablasını sevmiş. O da bir daha yalan söylememiş” şeklinde resmini anlatmıştır (Resim-20).

(Resim-20)

(Resim-21)

Dürüstlüğe ilişkin “Kurallara uymak” metaforunu oluşturan çocuklardan E5 resmini (Resim-21) anlatırken “Bu çocuk okuldan çıkmış, eve gidiyormuş. Okuldan top almış onu da eve götürmüş. Eve giderken yola çıkmamış. Arabalar lambada beklemiş, kurallara uymuş. Ama çocuk izin almamış topu almak için” ifadelerini kullanmıştır. Bu durum çocuğun izinsiz işler yapmanın dürüstçe olmadığını bilincinde olduğu çıkarımını yapmayı sağlamıştır.

“Anlaşmak” metaforunu kullanan çocuklar arakadaşlarıyla, kardeşleriyle iyi geçinmenin dürüstlük olduğunu ifade etmişlerdir. Buna ilişkin resimler çizmişlerdir.

TARTIŞMA

Elde edilen bulgular doğrultusunda çocukların yardımseverlik değerini “İyilik yapmak-kötülükten kurtarmak, eşya taşımak, birlikte bir şey yapmak, bitkileri-hayvanları korumak, engellilere yardım etmek, eşyalarımızı paylaşmak, birinin elinden tutmak” olmak üzere yedi metafor grubu içerisinde ifade ettikleri görülmüştür. Kolukısa vd. (2008) yardımseverlik kavramını açıklarken bireyin kendi imkanları ve yeterliliklerini başkaları için sarf etmesi olarak tanımlamışlar ve zor koşullarda bulunan tüm canlıları korumanın, yardım etmeye istekli olmanın yardımseverliğin bir göstergesi olduğunu belirtmişlerdir. Çocukların yardımseverlik değerini tanımlarken kullandıkları ifadelerin ve çizdikleri resimlerin bu tanımlamanın içeriğine uygun olması, zihinlerinde bu değeri anlamına uygun şekillendirdiklerini destekler niteliktedir.

Merhamet yardımseverliğin ortaya çıkardığı değerlerden biridir ve başkalarının duyduğu acıyı anlama, şefkat gösterme ve iyi niyetin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir duygudur. Bu duygu bizi iyilik yapmaya ve yardım etmeye yöneltir (Hökelekli, 2011, s. 70). Çocukların “anne-babanın çocuğunu sevmesi, insanlara iyi davranmak, yaşlılara-engellilere yardım etmek, hayvanları korumak ve ağaçlara zarar vermemek” şeklindeki merhamet değerine yönelik metaforları algılarındaki merhamet değeri ile gerçek merhamet değeri arasında paralellik olduğunu göstermektedir. Çocukların zihinlerinde özellikle bunu anne babanın çocuğunu sevmesi şeklinde somutlaştırmaları, merhamet değerini yardımseverlik değerinin yanı sıra sevgi değeri ile de bütünleştirdikleri izlenimi de vermektedir.

Çocuklar sevgi değerini ifade etmede “hediye-çiçek vermek, sarılmak-öpmek, arkadaş olmak, insanlara güzel davranmak, ağaçları-çiçekleri korumak, ailede mutlu olmak ve kalbin içine sokmak” metaforlarını kullanmışlardır. Kullanılan metaforlara bakıldığında, birçoğunun sevginin somut hale getirilmiş göstergeleri olduğunu görmek mümkündür. Tozduman-Yaralı, Özkan ve Güngör-Aytar (2016)’ın çocukların sevgiyi resimleriyle ifade ediş biçimlerini inceledikleri çalışmalarında da çocukların sevgi kavramına yönelik anlamlandırmalarını buna benzer olumlu duygularla açıkladıkları görülmüştür. Sevgi karşındaki kişiyle ilgilenmek, hoş görmek, birlikte olmaktan mutluluk duymak durumlarını kapsamakla birlikte yalnızca insanlara gösterilen bir değer olmayıp, bireyin doğadaki tüm varlıklara karşı göstermiş olduğu hassasiyeti de içermektedir (Özmen,1999, s. 195). Çocukların sevdikleri insanlarla geçirmiş oldukları yaşantılara uygun metaforlar geliştirmelerinin yanı sıra ifade ettikleri “ağaçları-çiçekleri korumak” metaforu sevgi değerinin tüm canlılara yönelik olması gerektiği yönünü de algıladıklarını ortaya koymaktadır.

Kolaç (2010)'a göre hoşgörü içerisinde sevgi ve saygıyı barındıran evrensel bir değerdir. İnsanları anlamanın, kabullenmenin, kusurlarını görmezden gelmenin ve affetmenin, farklılıklara saygı duymanın hoşgörü sahibi bireyler tarafından sergilenebilecek davranışlar olduğunu belirtmiştir. Hoşgörü değerini tanımlamada çocukların “anlayışlı olmak, sabırsız olmamak, beğenmek, iyi davranmak, insanları dinlemek ve gülmek” metaforlarını seçmiş olmaları tanımında geçen özelliklerle benzeşmektedir. Bu değere yönelik dikkat çeken metaforlardan biri “gülmek” olmuştur. Bunu kullanan çocukların resimleri ve resimlerine yönelik ifadeleri incelendiğinde, insanlara ve olaylara gülümseyerek bakmanın hoşgörünün temeli olduğunu idrak etmiş olmaları düşüncesi birçok yetişkinin bunun farkında olmaması açısından çarpıcı bir sonuçtur.

Vatanseverlik değeri için “Dünyayı-Türkiye’yi korumak, vatan için ölmek, askerleri sevmek, Çanakkale’deki askerler, bayrağımızın hep dalgalanması ve paraları boşa harcamamak” metaforunu kullanan çocukların algılarının, ülkelerini koruma ve bununla ilgili kavramlar olan askerlerin sevilmesi, bayrağın korunması gibi durumlar etrafında şekillendiği belirlenmiştir. Vatanseverlik kişinin ait olduğu ülkeye yönelik sergilemiş olduğu bağlılık duygusu ve ülkesine duyduğu sevgiyi içermektedir (Huddy ve Khatib, 2007, s. 63). Ayrıca Yıldırım (2006), vatanseverliğin yalnızca kişinin ülkesini sevmesi anlamına gelmediğini ve ülkeye fayda sağlayacak, kalkınmasına yardımcı olacak her türlü davranışın bu değer kapsamında yer aldığını ifade etmiştir. “Paraları boşa harcamamak” metaforunu kullanan çocuğun ülkenin refahı için tutumlu olma ile vatanseverliği özdeşleştirmesi konuyla ilgili algısını ileri boyutlara taşıdığını göstermiştir.

Paylaşmak değeri için “eşyalarımızı birilerine vermek, yiyeceklerimizden başkalarına da vermek, iyilik yapmak ve sevmek” metaforlarını kullanan çocukların ifadelerinden, algılarının kendilerinde olan her şeyin diğer insanlarda da bulunması gerektiği üzerine temellendiği sonucuna ulaşılmıştır. Paylaşarak iyilik yapıldığı algısını geliştiren çocuklar paylaşma değerini bu şekilde ifade etmişlerdir. Sevmek sözcüğünü tercih eden çocukların ise paylaşılması gerekenlerden birinin de sevgi olduğu şeklinde bir algı geliştirdikleri fark edilmiştir. Türk Dil Kurumu (2017/1) güncel sözlüğünde paylaşmak kavramı “aralarında bölüşmek, pay etmek” olarak tanımlanmış ve bu bölüşmenin somut veya soyut olacağıyla ilgili bir durumdan söz edilmemiştir. Çocukların sahip oldukları somut eşyaların yanı sıra sevginin de paylaşılması gereken bir değer olduğuna yönelik bir algı geliştirmiş olmaları bu değeri farklı boyutlarıyla algılamış olduklarının da göstergesidir.

Eğitimcilerle gerçekleştirilen çalışmalarda (Yılmaz, 2006; Yiğittir ve Öcal, 2011; Aslanargun, 2012; Doktaş-Yeşiltaş, 2015) çalışkanlık değeri küçük yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılması gereken değerlerden biri olarak ilk sıralarda yer almıştır. Collodi (2016) “Pinokyo” adlı eserinde çalışkanlığın bir karakter özelliği haline gelmesini, sadece para kazanmak için değil insanlar zengin de fakirde olsa çalışmanın bir zorunluluk olduğundan çünkü

tembel insanların sonunun hep kötü olacağından bahsetmiştir. Çocuklar çalışkanlık değerine ilişkin “Derslerimize çok çalışmak, bir işi çok yapmak, kitapları korumak ve okulu çok sevmek” metaforlarını dile getirmişlerdir. Resimleriyle ilgili açıklamalarında çocuklardan bir kısmı çalışkanlığı okul başarısı olarak algıladığını ortaya koyarken; büyük çoğunluğunun çalışkanlığı yaşam içerisine sokan bir karakter özelliği olarak bilinçlerinde kodladığı belirlenmiştir.

İyilik yapmak değeriyle ilgili olarak çocuklara kazandırılması gereken algı “İyilik eden iyilik bulur” (TDK, 2017/2) görüşünden ziyade “İyilik yapan mutlu olur” (Köksal, 2009, s. 167) felsefesini kazandırmaktır. İyilik değeri içerisinde sevgi, paylaşma, yardımseverlik, hoşgörü ve merhamet gibi diğer değerleri de kapsayan çok geniş bir kavramdır (Aktepe ve Aktepe, 2009, s. 198). Çocukların değerle ilgili olarak “insanlara güzel davranmak-kötü davranmamak, yardım etmek, bir insanın ağlamaması, bitkileri korumak” metaforları, resimleri ve buna yönelik ifadeleri incelendiğinde bahsedilen sevgi, paylaşma, yardım etme gibi değerlerden bahsettikleri görülmüştür. Bununla birlikte çocuklar ifadelerinde iyiliğin sonuçlarına da yer vermişlerdir. İyilik yapmanın bir insanın üzülmesini engellediğinin ve onu mutlu etmenin yollarından biri olduğunun farkındadırlar.

Tutumluluk değerine ilişkin olarak çocukların kullandıkları metaforlar “para biriktirmek, paraları kumbaraya atmak, ışıkları kapatmak, eşyalarımızı dikkatli kullanmak” olmuştur. Resimleri ve bunlara yönelik açıklamalarında günlük yaşamdan örnekler verdikleri görülmüştür. İstedikleri şeyleri alabilmeleri için para biriktiriyor olmaları, enerji kaynaklarını dikkatli ve sahip oldukları eşyaları düzenli kullanmaya özen göstermelerine yönelik ifadeleri bunlardan bazılarıdır. Tutumlu olmak “aşırı harcama yapmaktan kaçınmak” (TDK, 2017/1) anlamına gelmekle birlikte sahip olunan kaynakları idareli kullanmak ve savurganlıktan kaçınmak anlamı da (Seyyar, 2003, s. 211) taşımaktadır ve çocukların ifadelerinde tüm bu durumların yer alması değeri doğru algıladıklarının göstergesi sayılabilir.

Dürüstlük hem iletişimde hem de davranışlarda görülmesi gereken bir değerdir. İletişimdeki yönü doğruları aktarmak iken davranışlardaki yönü içinde bulunduğumuz çevrenin kurallarına uymak ve güven verici olmaktır (Çağatay, 2009, s. 7). Dürüstlük çocuklar tarafından “doğruları söylemek-yalan söylememek, kurallara uymak ve anlaşmak” metaforları ile dile getirilirken değer kapsadığı her iki anlama da yer verilmiştir. Çocuklar yalan söylememenin bir dürüstlük olduğunu sıklıkla ifade ederken diğer taraftan buldukları aile, sınıf ve toplum kurallarına uygun davranmanın da dürüstlük olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte “anlaşmak” metaforu ilk bakışta değere tam anlamıyla uygun değil gibi gözüküyor olsa da; kullanan çocukların resimleri ve açıklamaları incelendiğinde bu ifadenin ilişkilerdeki güven ve uyum bağına dayandırıldığı fark edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Türk Dil Kurumu (2017/1) değer sözcüğünün anlamını “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü” olarak belirtmiştir. Araştırma kapsamında yer alan 3-6 yaş çocuklar işlem öncesi dönemdedir ve düşünme yapıları soyut durumları algılamada yeterli değildir. Öğrenmek için somut olaylarla ve nesnelere desteklenmeye ihtiyaçları vardır (Trawick-Smith, 2014, s. 228). Çalışmanın alt boyutlarına göre yardımseverlik, merhamet, sevgi, hoşgörü, vatanseverlik, paylaşmak, çalışkanlık iyilik, tutumluluk ve dürüstlük değerlerine ilişkin çocukların ifade ettikleri metaforların, çizdikleri resimlerinin ve buna yönelik açıklamalarının birçoğunun değerlerin gerçek anlamına uygun olduğu görülmüştür. Hatta bazı çocukların yardımseverlik için “birinin elinden tutmak”, vatanseverlik için “paraları boşa harcamamak” gibi ifadeler kullanmaları bu kavramları algılamaları açısından beklenenin üzerindedir.

Elde edilen sonuçlardan bir diğeri, çocukların bir değeri açıklamaya çalışırken bir başka değeri kullanmış olmalarıdır. Örneğin, yardımseverlik değeri için iyilik yapmak, paylaşmak; merhamet değeri için sevgi değerini kullanmaları bunlardan bazılarıdır. Değerler kendi aralarında ilişkili kavramlardır ve birbirlerinden bağımsız olmayan uyumlu yapılardır (Altın, 2010, s. 6). Çocukların değerlere yönelik algılarındaki bağlantılar literatürde var olan bilgiyle örtüşmektedir.

Kurtdede-Fidan (2009)’ın değerlerin öğretimine ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerini incelediği araştırmada adayların değerler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Karasu ve Aktepe (2009) ise, değerler eğitimi ile ilgili gerçekleştirdikleri çalışmanın sonucunda öğretmenlerin, öğretim materyallerinin ve programların değerleri çocuklara aktarmada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuca göre değerlerimizin plansız bir şekilde çocuklara verilemeyecek kadar önemli olduğuna değinmişler ve okul öncesi dönemden itibaren programların içeriğine değerlerin yerleştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Snook (2007) değerler eğitiminde okulun diğer ortamlara göre çok daha elverişli olduğunu, öğretmenlerin çocuklar için en iyi rol modeli temsil ettiğini ve okulun değerler eğitimi programlarının hazırlanmasından ve yürütülmesinden sorumlu olduğunu ifade etmiştir. Gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen çocukların değerlere yönelik resimlerinin ve ifadelerinin bu değerlerin anlamlarına paralel yönde olması sonucu tüm bunları destekler niteliktedir. Okul ortamında uygun etkinlikler aracılığıyla verilen değerler çocukların zihninde somutlaştırılabilmektedir.

Refshaug (2004) çalışmasında değerler eğitimi Avustralya NSW devlet okullarında incelemiş ve değerlerin okulda ve toplumda öğretilmesine ilişkin bilgiler ortaya koymuştur. Değerlerin yalnızca okul ve öğretmen tarafından değil aynı zamanda aile ve ebeveynler tarafından da sunulması gereken kapsamlı bir alana sahip olduğunu belirtmiştir. Okul eğitimi elbette önemlidir fakat tüm yükü örgün eğitim kurumlarına yüklemek doğru bir yaklaşım de-

ğildir (Aydın, 2010, s. 17). Yazıcı (2006)'ya göre, değerler yalnızca okulda verildiğinde çocuk ev ile okul arasındaki farklılık durumlarında bocalamaya başlayacaktır. Bunu önlemek için okullarda benimsetilmeye çalışılan değerler ailelerle paylaşılmalı ve eğitime onların da dahil olması için konferanslar, seminerler gibi eğitsel faaliyetler planlanmalıdır. Öğretilen değerlerin evde de uygulanarak kalıcı hale getirilmesi için ebeveynlerin işin içine katılması zorunlu bir durumdur (Dilmaç, 2002, s. 3).

Değerler eğitimindeki en önemli problemlerden biri değerlerin bilgi boyutunda verilmeye çalışılarak tutum ve davranışlar açısından göz ardı edilmesidir. Değerin ne ifade ettiğini bilmek önemlidir fakat davranışlara aktarılmadığı sürece bütünlük sağlanamayacaktır (Güngör, 2000, s. 78). Değerler yaşamın bir parçası haline getirilmeli ve bu süreç öğretme, örnek olma, ahlaki ve toplumsal değerleri aktarma şeklinde devam ettirilmelidir (Kirschenbaum, 2000). Çocuklara sürekli olarak “yaşlılara yardım etmelisin”, “okula zarar vermemelisin”, “ülkeni sevmelisin” gibi uygulamaları ya da uygulamalarına dönük değerlere ilişkin ifadeler kullanılmaktadır (Gutek, 2006, s. 156). Değerlerin çocuklara kazandırılmasındaki en önemli noktalardan biri bu sözlü uyarılardan ziyade, yetişkinlerin yaşamın içerisinde bu değerleri sergileyerek çocuklara örnek olmasıdır (Yaman, 2012, s. 130). Örtük program adı altında verilen bu eğitim değerler eğitiminde kullanılacak en etkili ve kapsamlı yaklaşımdır (Ekşi ve Katılmış, 2015, s. 74). Bu açıdan çocukların sadece değer anlamının ne olduğunu bilmesi yeterli değildir ve çocukların değerleri davranışlarına yansıtma durumlarına da bakılarak değerleri tutumlarına yansıtacak çalışmalar planlanmalıdır.

Sonuçlara paralel olarak getirilen önerilerin yanı sıra daha sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda, çocukların farklı kavramlara yönelik algılarını ortaya koymak için metaforlardan ve resim faaliyetlerinden bir veri toplama tekniği olarak yararlanılması veri toplama sürecini zevkli ve verimli hale getirecektir. Ayrıca bu çalışmanın kapsamı proje ile desteklenen “yardımseverlik, merhamet, sevgi, hoşgörü, vatanseverlik, paylaşmak, çalışkanlık, iyilik, tutumluluk ve dürüstlük” değerleri ve iki anaokuluna devam eden 196 çocuk ile sınırlıdır. Farklı değer kavramlarının çalışmaya dahil edilmesi ve örneklem gruplarının genişletilmesi ile çalışmanın kapsamı genişletilebilir.

KAYNAKLAR

Aktepe, V. ve Aktepe L. (2009). “Öğrencilerde iyilik yapma bilincini yerleştirmede kullanılacak metotlar ve öneriler.” *1.Ulusal İyilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Fırat Üniversitesi, 20-21 Haziran, Elazığ, s. 197-203.

Altın, F. T. (2010). *Mevlana'nın Eserlerinde Dostluk ve Samimiyet Değerlerinin İşleniş ve Eğitim Açısından Tahlihi*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Arslan, Z.Ş. ve Yaşar, F.T. (2007). Yükselen Değer Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1 (1), 8-11.
- Aslanargun, E. (2012). *Okul Müdürlerinin Sahip Olması Gereken Değerler*. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aşıkuzun, A. ve Kıldan, A. O. (2014). An Examination of the Values which the Parents of Pre-school Students want their Children to Acquire. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, S. 116, s. 3700 – 3704.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış*, 18, 16-19.
- Aydın, M. Z. ve Akyol-Gürler, Ş. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bolay, S.H. (2007). Değerlerimiz ve Günlük Hayat. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1 (1), 12-19.
- Brownlee, J. L., Scholes, L., Walker, S., Johansson, E. (2016). Critical Values Education in the Early Years: Alignment of Teachers' Personal Epistemologies and Practices for Active Citizenship. *Teaching and Teacher Education*, 59, 261-273.
- Collodi, C. (2016). *Pinokyo*. (Çev. E. Berköz). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma Deseni (Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları)*. (Çvr. Edt. S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çağatay, Ş. M. (2009). *Öğretmen Görüşlerine Göre Karakter Eğitiminde ve Karakter Gelişiminde Okulun Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlâk Pusulası Ahlâk ve Değerler Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Çetinkaya, B. (2016). *Değerler Eğitiminin İlkokul Toplum Hizmeti Uygulamalarına Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi,) Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Deveci, H. ve Ay, T.S. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6), 167-181.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Doktaş-Yeşiltaş, P. (2015). *Okul Müdürlerinin Değer ve Değer Kazanımına İlişkin Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 79-96.
- Ekşi H. ve Katılmış, A. (2015). *Karakter Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınlar.
- Gutok, G. L. (2006). *Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar*. (Çvr. N. Kale). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hökelekli, H. ve Gündüz, T. (2007). *Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimi*. (Edt. R. Kaymakcan). Değerler ve Eğitimi. İstanbul: Dem Yayınları.

- Hökelekli, H. (2011). *Ailede Okulda ve Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Huddy, L. Ve Khatib, N. (2007). American Patriotism, National Identity and Political Involvement. *American Journal of Political Science*, 51(1), 63–77.
- Karasu, M. ve Aktepe, V. (2009). “Öğretmenlerin Değerler Eğitimine Bakış Açılırı”, 8.Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu- Eskişehir, 21-23 Mayıs, s. 397-413.
- Kirschenbaum, H. (2000). From Values Clarification to Character Education: A Personal Journey. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 39(1), 4-20.
- Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55, 193-208.
- Kolukısa, E.A., Oruç, Ş., Akbaba, B., Dünder, H. (2008). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Köksal, A. (2009). “İyilik Kavramı ve Bu Kavramın Okul Ortamında Uygulanması.” *1.Ulusal İyilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Elazığ İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve Fırat Üniversitesi, 20-21 Haziran, Elazığ, s. 164-168.
- Kulaksızoğlu, A. (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması*. (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kulikovskaya, I. E. & Andrienko, A. A. (2016). Fairy-tales for Modern Gifted Preschoolers: Developing Creativity, Moral Values and Coherent World Outlook. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 233, 53–57.
- Kurtdede-Fidan, N. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2 (2), 1-18.
- Malchiodi, C. A. (2013). *Çocukların Resimlerini Anlamak*. (Çvr. T. Yurtbay). Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- MEB (2014). 19. Millî Eğitim Şûrası. <http://www.meb.gov.tr/19-mill-egitim-srasi-sona-erdi/haber/7594/tr> (01.06.2016)
- Miles, M. B. Ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel Veri Analizi*. (Çvr.Edt. S. Akbaba-A. Ersoy). Pegem Akademi: Ankara.
- Özmen, F (1999). Etkili Eğitimin Gerçekleştirilmesinde Duyuşsal Alanın Önemi Sevgi Eğitimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 193-198.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Çvr.Edt. M. Bütün-Ş. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Refshauge, H.A. (2004). *Values in NSW Public Schools*. https://www.det.nsw.edu.au/policies/student_serv/student_welfare/valu_scool/pd_05_131_Values.pdf (01.06.2016)
- Seyyar, A. (2003). *Ahlak Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Snook, I. (2007). *Values Education in Context*. (Edt. D.N. Aspin and J.D. Chapman), *Values Education and Lifelong Learning*, pp. 80-92.

- Taşdemir, A., Kuş, Z., Kartal, T. (2012). Out-of-the-School Learning Environments in Values Education: Science Centres and Museums. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 2765 – 2771.
- TDK (2017/1). Güncel Türkçe Sözlük. <http://www.tdk.gov.tr/> (02.02.2017)
- TDK (2017/2). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. <http://www.tdk.gov.tr/> (02.02.2017)
- Tozduman-Yaralı, K., Özkan, H. K. Ve Güngör-Aytar, A. (2016). Yedi ve On Yaş Çocuklarının Sevgiyi İfade Ediş Biçimlerinin Çizdikleri Resimlere Yansıması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24 (5), 2181-2194.
- Trawick-Smith, J. (2014). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı)*. (Çvr. Edt: B. Akman). Ankara: Nobel Yayınları.
- Ulusoy, K. Ve Dilmaç, B. (2014). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yıldırım, S. (2006). *TSK Vatandaşlık Bilinci ve Vatan Sevgisi Eğitiminin Analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K.(2006). *İlköğretim Okulu Yönetici ve Öğretmenlerine Göre Kamu İlköğretim Okullarında Bireysel ve Örgütsel Değerler ve Okul Yöneticilerinin Okullarını Bu Değerlere Göre Yönetme Durumları*. (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20), 117-124.

Extended Abstract

Values are human characteristics that must exist in life and the basis of winning these attributes dates back to childhood years. In this regard, there is an undeniable influence of the family, the school and neighbourhood education. Values are first learned within the family. This process continues with the influence of society and the environment. The individual learns the values related to custom and tradition belonging to the neighborhood they live in. Pre-school education has an important place in terms of establishing the bases of values. For this reason, it is important to know how children's perceptions of value develop from pre-school period on, and to program the value education in accordance with children's developmental levels. The purpose of this study is to reveal the perceptions of the 3-6 year olds about the values and the ways of expressing them. The study, which is a qualitative research, was carried out with the design phenomenon. Phenomenology is interested in the individual experiences of people. Essentially, phenomenological research is looking for the universal nature of an experience Research group was created by 196 children in two kindergartens involved in the training of values education project of Sivas

Provincial Directorate of Education. Multiple data sources; the metaphor, the image and individual interviews are used in the collection of data. Descriptive analysis and document analysis methods have been utilized in the analysis of the data. In the descriptive analysis technique, the obtained data are separated and interpreted logically and regularly, and the result is obtained by establishing cause-effect relationship. It is well-known that document review has the advantage of facilitating the researcher's first-hand knowledge accumulation and in-depth analysis. The findings of the study were obtained from ten values, namely benevolence, compassion, love, tolerance, patriotism, sharing, diligence, goodness, frugality and honesty. It has been seen that the metaphor expressed by children about these values, the pictures of the drawings, and the descriptions of them are appropriate for the true meaning of the value. Some children even used expressions such as "to take someone's hand" for charity, "not spend money unnecessarily" for patriotism. These expressions are above expectations in terms of perception of concepts by children. Other obtained results show that children have used another value while trying to explain a value. Values are concepts that are related to each other and are harmonious constructs that are not independent of each other. Therefore, this result is consistent with the existing literature. Snook (2007) states that schools in values education are much more favorable than other environments, that teachers represent the best role model for children, and that the school is responsible for the preparation and conduct of educational programs for values. The consequence that children's images and expressions for valuables are parallel to the meanings of these values supports all of them. The values given through appropriate activities in the school environment can be embodied in children's minds. It is also compulsory for parents to participate in the work of their children so that the learned values can be applied permanently at home. One of the most important problems in values education is that values are ignored in terms of attitudes and behaviors by trying to be given in the information dimension. It is important to know what value means, but it will not be complete unless it is passed on to behavior. Values must be made part of life and this process should be carried out in the form of teaching, example, moral and social values. In this sense, it is not enough for children to know what the meaning of value is and studies should be planned accordingly to ensure that children reflect values into their behaviors. In addition to the recommendations brought in parallel with the results, the following suggestions can be made for future studies; "utilizing" as a data collection technique from metaphors and painting activities to reveal perceptions of different concepts of children will make the data collection process enjoyable and productive. In addition, the scope of this study is limited to the values "charity, compassion, love, tolerance, patriotism, sharing, diligence, goodness, frugality and honesty" and 196 children attending two kindergartens supported the project. The scope of working with the incorporation of different value concepts into the study and the expansion of sample groups can be extended.